

Stochflecke

G. f. 170

Thes. P. VIII. 367 641.

EXPLICATIO

ἑλεγκτικὴ

Evangelii Dominicarum pri-
mæ Adventus & Palmarum,

DEO DVCE

P R Æ S I D E

Dn.

JOHANNE GERHARDO

DOCTORE ET PROFESSORE

THEOLOGO.

Suo

*Præceptore, Ad fine Patrono
honorando.*

Respondente

M. WILHELMO LYSERO

Brunsvicâ-Saxone

publicè proposita

ANNO M. DC. XVII.

JENÆ

Typis TOBIÆ STEINMANNI.

VIRIS

SPLENDORE

*magnifici, insignis, præclare,
nominis, virtutis, authoritatis,*

NOBILISSIMIS AMPLISSIMIS
Dominiis

CONSULIBUS & SENATORIBUS
REIPUBLICÆ

Inclutæ ac præpotentis

BRUNSVICENSIS

meis

DOMINIS MECOENATIBUS PATRONIS
atque

è sacri Baptismatis fonte

SUSCEPTORIBUS inq; eo SPONSORIBUS

summè

suspiciendis & venerandis

hoc

observantiæ & reverentiæ

ergò

offerò.

M. WILHELMUS LYSERUS

Brunsvigâ-Saxo.

EVANGELIUM DOMINICÆ I. ADVENTUS ET PALMARUM.

Matth. 21. à v. 1. usq. ad vers. 10.

T H E S I S

A Nnum Ecclesiasticum inchoamus *De ordine in*

ante Politicum nixi *libertate Evangelica Col. 2. 16. Ecclesius usi-*

canicie Ecclesiastica Proverb. 22. 28, 23. 10. consue-

tudine Israelitica Exod. 12. 2. Levit. 25. 9. utilitate

publica, ut homines ad instans festum Nativita-

tis præparentur, & instituantur de triplici Christi adventu Es. 33. 22. prædicto, *in carnem*, quâ Rex filia Sion Dominica I. *ad iudicium*, quâ Iudex Dominica II. *in corda*, quâ legifer & Doctor in Evangelio Dominica III. & Sacramentis per ministerium Dominica IV. Et in diebus nostris *Dominicis Apoc. 1. 10* (non enim *Mennonistas* eos tollentes laudamus) *pericopas Evangeliorum* (ut ut displiceant Calvinianis Vid. *Iod. Naum in præfat. Conc. Satanicam fontium Scripturæ occlusionem eas vocantem*) explicamus 1. *propter necessitatem*: impossibile enim totam scripturam *tum doctorem* publicè explicare, *tum auditorem* ritè percipere. 2. *propter utilitatem* auditorum religionis *tum nostræ* quæ est præmeditatio textus & repetitio Philip. 3. 1. *tum Pontificiæ* ad conciones nostras quasi invitatio. 3. *propter commoditatem ratione* ordinis præparatio ad subsequentiâ festa; *ratione materiæ* sunt compendium totius doctrinæ Christianæ. 4. *propter antiquitatem*, ordine enim non nisi à Calvinianis interrupto; ab anno Christi 400. Hieronymi, Augustini, Ambrosij, Chrysostomi non (ut *Nabum* vult) ratione primæ originis ab anno 800. Pauli Diaconi & Alcuini temporibus ad nos pervenerunt.

II. *Fallunt* ergo Calviniani hanc *τάξις* reliquias Papatus appellantes. *Fallunt* Pontificij imprimis *Peibar*: dies adventus (quorū primi

primi Evangelium explicare jam est animus) ob merita Mariæ gra-
vidæ & patrum in limbo desiderium, (cum origo Papales idolo-
manias & superstitiones longè antecesserit) & lugubrem celebra-
tionem (cum Propheta lætari filium Sonis jusseret) institutos. Nos
missis utrisque Evangelium accedimus, id dispelcentes in *Appara-
tum & Ingressum.*

DE APPARATU.

I. Pars de
apparatu.

III. In apparatu circumstantiæ diligenter ponderandæ quæ sunt
1. Tempus. 2. Locus. 3. Legati. 4. Instructio. 5. Ratio facti. 6. Discipulorum
obedientia.

1. Tempus.

IV. 1. Tempus ex sequentibus historiis & Johan. 12. 1. 12. col-
ligitur, videlicet dies decimus mensis Abib, quo die & agnus Pa-
schalis separandus Ex. 12. 3. & Josua per Jordanem traduxit popu-
lum Jos. 4. 19.

2. Locus.

V. 2. Locus. Generalis vicinia Hierosolymæ ἡγγισαν εἰς Ἱεροσόλυμα:
εἰς motum non in loco sed ad locum hic significat. Confer. Luc. 18.
35. Specialis Bethphage: manuscripta exemplaria Parisiensium o-
mnia legunt βηθσαγαῦ teste Brugem. in not. ad var. lectiones, sed altera
lectio βηθφαγῶν cum Syro convenit D. Hieron. Ep. 27. ad Eustochium
secutus Origenem deducit à בית (vel בית) quod domum & בית quod
Rabbinicè maxillam significat: addit Orig. Tra. 14. in Mat. rationem
derivationis, quia maxilla pars propria Sacerdotum fuerit ex lege
(in qua hac de re nihil) & confundit Bethphage & Ramat Lechi
Jud. 15. 17. cum ille locus in tribu Benjamin æquè ac Hierosolyma
hic in tribu Juda Jud. 15. v. 9. situs. Alij ab Hebræo בית de-
rivant, quod ficus immaturas notat, & sanè ficuum copiam ibi fu-
isse, patet ex v. 19, Alij explicant domum oris vallis quia בית do-
mum בית os בית vallem notat, q. dixeris in ipso vallis orificio.
Tremellius interpretatur domum fontis ut idem sit בית quod
Græcis πηγῆς cujusmodi Græcas voces multas tum vulgus usurpa-
bat juxta Bezam. Tremel. pro Syra Chaldea & Thalmudica eam ha-
bet. David de Pomis locum muri Hierosolymitani esse censet: sed
textus noster clare sententiam Baal Atuch confirmat, quod sit ex-
tra Hierosolymam, ut observat Drus. in Præter: Veteres asserunt
fuisse villam Sacerdotum, quidam ut Beda & Remigius, quod completo
officio vicis suæ in illa manserint, sed refutat hos & parvitas vici-
ni idonea tot Sacerdotes capiendi, & propriæ civitates Sacerdotum
nullius

nullius usus, si hi in Bethphage mansissent & exemplum Zachariæ
Luc. 1. 23. 39. 40. Alij recreationis gratia se eò contulisse Sacerdotes
putant, dum officio suo fungerentur, sed ex 2. Reg. 11. 1. Paral. 6 & 2,
Paral. 23. videtur colligi Sacerdotes dum ministrarent semper in
tēplo mansisse. *Verisimilius* ergo oves ad sacrificia asservatas inibi
fuisse, nec caret mysterio, quod Christus via regia relicta, quæ ipsū
ad torrentem Cidron & arcem Sionis duxisset, ad hunc vicum de-
flexit quo ad portā templi veniret, sed de hac re q. V. agerur fusius.

VI. Describitur hic vicus *a situ ad montem* à multitudine oliva-
rum montem olivarum dictum. Vnde & ἐλαιῶνος oliveti Act. 1.
12. dicitur, imminet urbi ab oriente cæteris altior montibus. *Cele-
bris* mons iste in primis Christi triumphali hoc in urbem ingressu.
2. ad crucem progressu. M. 26. 30. 3. ad patrem regressu Act. 1. 12.

VII. *Dissentite videtur Marcus ut & Lucas* qui asserunt, hæc facta cū
appropinquaret ad Bethphage & Bethaniam, *quidam* ergo eundem
locum censent habuisse plura nomina; Sed quæ Evangelistæ distin-
xerunt ita temere haud licet confundere. *Tostatus in V. Par. Matt. Cō-
ment. c. 21. q. 9. p. 213.* respondet, Christum appropinquasse ad Jerusale
cum veniret in Bethaniam & cū veniret in Bethphage, & hoc quia
unus locus circa alterum est, & ideo appropinquando uni appro-
pinquamus alteri, sed licet hæc explicatio Mar. 11. 1. locum habere
possit, attamen L. 19. 29. nequit subsistere, ubi appropinquatio non
ad Hierosolymam sed ad Bethphage & Bethaniam refertur *Iansen.
in Concord. comment. c. 110.* duplicem affert conciliationem, *vel* appro-
pinquasse Bethaniæ, non quod eam tum accederet, sed quod prope
eam esset, non n. longè jam eam exierat; sed à loco recedere idē esse
quod appropinquare dure dicitur: *vel* esse ἐσθλολογίαν (qualis L. 17. 11.)
sic explicandam, cum appropinquasset ad Bethaniam & deinde ap-
propinquasset ad Bethphage, cui sententiæ subscriberemus, si
concederetur nobis Evangelistas has appropinquationes distinctis
diebus factas Joh. 12. 1. 12. conjunxisse.

VIII. 3. *Legatorum* perpendenda *a. conditio* fuerunt discipuli. *III. Legati*
His enim usus Jesus cū indocendo Matt. 10. 1. tūm in alijs rebus *I.*
Matth. 26. 18. Joh. 4. 8. quia debuerunt omnium rerum esse testes,
β. Numerus binario terminatus non ob mandatum L. 10. 1. quia *2.*
illud ad 70. tantum pertinebat, sed *ob* mittentis majesta-
tem; *ob* missorum honestatem; autoritatem dum unus al-
teri testimonium perhiberet; utilitatem ut in ore duorum omne
verum consisteret; *admonitionem* de fraterna concordia:

ob ministerij commoditatem, cum bina adducere deberent animalia. *γ. nomen* autem non exprimitur, ignotum ergo. *Hilarius Can. 21.* in Matth. quem sequitur *Glossa ordinaria* Petrum & Philippum nominant, quorum hic Samaritanos, Act. 8. ille gentiles primò converterit. Act. 10. asserente idem *Auth. Op. imperf. in Matth. Hom. 73.* argumento invalido hos niti censent. *Ians. c. 110. & Salmer. Tom. 6. Tract 47.* cum Philippus ille non ex Apostolis sed Diaconis fuerit. Verùm nihil absurdi continet Hilarij sententia, si vel de mystica interpretatione accipias vel hos discipulos non præcise ex Apostolis fuisse concedas. *Abulensis quest. 8. Ians & Salm. ll. dd. Petrum & Johannem* fuisse putant, cum etiam hi ad agnum Paschalem parandum missi Luc. 22. a reliquis Evangelistis duo discipuli tantum vocentur: & à Christo in resuscitatione filix Jairi & transfiguratione assumti: & aliàs soliti, in temporalibus etiam, sibi mutuo auxilium ferre, Luc. 5. 7. Joh. 13. 24. *Orig. Tract. 14. in Mat. cum Theophyl. super b. l.* putat mysticè denotari Petrum & Paulum quorum ille circumcilionis, hic præputij doctor fuerit.

I X. 4. Instructio continet triplex mandatum & prædictionem triplicem. Primum mandatum est de itinere suscipiendo in castellum, quod contra ipsos erat. Castellum hoc non erat Ierusalem quam sic dictam censent, *vel per despectum*, quia Christo & Apostolis contraria (*Mussus conc. T. in Dom. Palmarum p. 743.* eodem modo de mundo explicat *Coster. in Dominica Palmarum p. 306.*) *vel* ob fortitudinem murorum per Tapinosin quandam (*Tostat. q. 10.*) *vel* ob usum Scripturæ quæ aliquando castellum pro civitate ponit (*Ludolph. Carthus de vita Christi par. 2. c. 26.*) *sed* i. ultima hæc sententia destituitur exemplis scripturæ, priores ex ignorantia Græcæ linguæ oriuntur cum ἀπέναντι in scriptura non tantum studiorum contrarietatem, ut Actor. 17. 7. Sed ut plurimum imò, quod sciamus, alias semper locorum oppositionem notet, & explicari debeat, q. è regione, ex opposito in aspectu, coràm, ante, M. 27. 24. 61. Actor. 3, 16. Rom. 3. 18. Sic Castellum Græcis κώμη non fortalitium significat, sed opponitur civitati muris cinctæ I. Sam. 6. 18. & 2. Paral. 13. 19. ponuntur πόλεις civitates & κώμαι villæ seu filix ipsarum, confer. M. 9. 3. 2. nequit ergò Jerusalem intelligi ob vocem κώμη, quæ civitati tam magnæ & munitæ vix competit, 3. Idem nec vox ἀπέναντι patitur, quæ ut diximus, quippiam oculis nostris oppositum denotat, at Hierosolymam ob interpositum montem olivarum videre
tum

tum non poterant, & in progressu demum eam Christus vidit
Luc. 19. 41. Nec castellum illud videtur fuisse Bethania (ceu opina-
tur Aret. sup. h. l.) dicendum enim fuisset, non ite sed redite in ca-
stellum, quod non è regione sed à tergo vobis est: Bethania enim
jam exierat, ibidemq; pernoctaverat. Vel ergo intelligitur Beth-
phage (juxta Iustinum Martyrem in Dialog. cum Tryphon. & Apol. 2. pro
Christianis ad Anton. Pium Imper. & Hieron. Epist. 27 ad Eustoch. cap. 6.)
quò nondum pervenerat, sed propè erat: vel alius pagus, & quia in-
nominatus, incertus. *Alium mandatum est de solvenda & adducen-
da asina cum pullo.* Marcus & Lucas mandatum hoc de pullo refe-
runt. Hinc ad asinam id pertinere negant nonnulli. Sed Marcus Sy-
necdoch. loquitur, nec recipitur argumentum tacentis contra loquentem
in scriptura. Nam qui tacent, non negant, cum multa sint quæ non
scripserint, si verò aliquid asseratur, quod factum non sit, scriptum
tamen scriptura falsitatis arguitur. *Affirmativa ergo per se non impor-
tat exclusivam, multominus contradictoriam.* Sic quod Marc. 5. 2. Luc.
8. 27. de uno refertur Dæmoniaco, in duobus contigisse Matthæ-
us testis est c. 8. 28. quod Marc. 10. 46. de uno cæco asseritur, de
duobus refert (ut quidam putant) Matthæus c. 20. 29. quia vide-
licet alter altero fuit notior, & miraculi in illo editi fama latius
sparsa: ita hic quoq; pulli tantum faciunt mentionem, qui inse-
quentibus de eo tantum erant acturi ob causas Th. 1. citandas. *ad
utrumq; ergo pertinere mandatum patet 1. ex executione discipulorum,*
qui utrumq; animal adduxerunt, *2. ex responsione, quærentibus*
danda Dominus eis opus habet, 3. ex utriusq; dimissione: & statim
dimittet eos. Tertium mandatum est de responsione contradicentibus dan-
da, in qua duplex argumentum ad consensum Dominorum elici-
endum 1. à dominio. Dominum se appellasse Christum *Abulensis,*
9. 22. huncq; secutus Salmeron. putat ob aliorum consuetudinem
ita eum appellantium Joh. 13. 13, 21. 7. Joh. 11. 21. M. 9. 28, 15. 22.
25. 27. 20. 30. 31. alij specialiter ob præsentem ingressum, quia ve-
nit ut Rex, alij ut Chrysof. Iansenius, Brugensis ob absolutum domi-
nium, hinc se non discipulorum sed simpliciter Dominum & qui-
dem cum articulo appellat, quæ postrema sententia maximè veri-
similis, cum re ipsa ostendat, se absolutum esse Dominum, simplici-
ter adduci jubens alienum jumentum. 2. argumentum à necessitate,
opus habet alienis, nostri causâ nil proprii habens, 2. Corinth. 8.
vers. 9.

X. Prima

2. Triplex
prædictio.
a. de asina &
pulli inven-
tione.

3. de Domi-
norum con-
tradictione.

4. de jumen-
torum dimis-
sione.

X. Prima prædictio est de inventione asina & pulli Mat. & Mar. tem-
pus statim; Mar. & Luc. locum in vici ingressu & qualitatem pulli su-
pra quem nullus hominum sedit, accurate describunt. Enervat
prædictionis hujus præstantiam Ludolph. Carth. l. d. asinam hanc
communem fuisse & pro more regionis in usus pauperum certo
loco præparatam. Sed si esset res usitata & nota, prædictione si-
gnorum opus non fuisset, 2. Si res communis, nemo impedire
ausus fuisset, 3. Si in usus pauperum, Domini nomen excusatio-
nis loco proferendum non fuisset. 4. Si dimissionem futuram
discipuli scivissent, Christus singulariter non prædixisset. 5. & si
nulli peculiare jus in asinum hunc, nullus etiam dimittere potuif-
set. 6. Denique si communis, peculiare non habuisset Dominos
Luc. 19. ut non addam haud facile credendum ejusmodi morem
ullibi viguisse aut vigere potuisse, cum animal cujus nullus pecu-
liarem gessisset curam citò interiisset. Altera prædictio est de contra-
dictione Dominorum conditionaliter eam proponit, cum tamen cer-
to futuram novisset Salvator, tum ut ostenderet in dominorum
arbitrio fuisse vel retinere vel contradicere vel sponte dimittere,
nisi ipse occulta virtute eorum corda moveret: tum ne timidiore
redderentur discipuli, si certo aliquos super hoc ipsis quæstionem
moturos scirent, aut si mavis, conditionalis in simplicem tempora-
lem resolvi poterit h. c. cum vobis aliquid dictum fuerit respon-
debitis. Unicum exemplar teste Beza & Brug: in notis habet εἰς, τί
ποιεῖτε, dixerit, quid facitis: sed sensus non variatur. Tertia prædi-
ctio de jumentorum dimissione. Erasmus (cui falso tamen, ut & Theo-
phylacto Beza approbationem etiam hujus sententiæ tribuit) notat,
in quibusdam (VVecheiani in Complut: & vet: omnibus id ob ser-
varunt) Græcis codicibus haberi ἀποσέλλει præsentis temporis ut
pertineat ad discipulos verū quid opus erat reperere, & dimittit eos
cum jam dixerit, εἰς castellum & particula δὲ etiam hæc ad Christi
verba adhuc pertinere ostendat: imò Marc. 11. 3. expressè ad pul-
lum dimissio referatur, ideoq; alij cum Hieron. Chrysostom. Hilario &
Auth. op. imperfect. legunt ἀποσείλει emittet ut referatur ad jumenta,
cujus lectionis duplex sensus, vel respicitur Christus qui cito jumen-
ta remissurus sit, ut Chrysost. Euthym. & Aretius explicant, vel respici-
tur Dominus jumentorum cujus promptam concessionem Chri-
stus prædixit: quæ posterior explicatio consentit verbis (juxta prio-
rem enim potius legendum foret ἀγαποσείλει, licet non negemus,
etiam

etiam in hac significatione verbum ἀποπέλαω apud Demost. citante Budaο, minus tamen usitatè, reperiri) Scopo instructionis ut Apostoli de successu redderentur certa: eventui quia Marcus complementi loco adjicit & dimiserunt eos.

XI. 5. Ratio facti hujus non fuit defatigatio: etsi quandoque Christum defatigatum sciamus Joh. 4. 6. at jam vix dimidij milliaris confecerat iter, nec novitatis studium; nec casus fortuitus, sed Scripturae impletio. Res quidem non sunt propter prophetias sed prophetiae fuerunt propter futuras res, quia tamen qui prædixerat futurum sciverat: factum est quia prædixerat, ut verax sit. Si enim aliter futurum, aliter quoque prædictum fuisset: Ideoque in his dictis particula *VT* non est causalis; sed demonstrativa eventus alias causas consequentis. Quò pertinet aurea Damasceni Regula l. 4. c. 20. *Quaedam in sacris effertur αιτιολογικως quæ intelligenda sunt ενβατικως eventualiter* Psal. 51. 6. Luc. 7. 47. Joh. 9. 39. Rom. 11. 32. Et denique prædictiones æquæ ac præscientia Dei, necessitatem à priori rebus non afferunt. *Futurus ergo hic ingressus per Prophetam prædictus fuit.* 1. Ut Judæi haberent signa Messiae venturi. 2. ut Pharisei confunderentur, qui proculdubio Christum asina vectum, terrenum Monarcham expectantes, despexerunt. 3. ut Ethnici refellerentur, tempore Tertull. (in Apol. c. 19. f. 709.) Christianos ob hoc *Asinari- os* appellantes. 4. ne discipuli humili hoc Christi ingressu scandalizarentur. *Prædictus verò ingressus à Christo impletus* 1. ut se verum Messiam probaret. 2. ut regni sui formam adumbraret. 3. ut humilitatem suo exemplo doceret. 4. ut spontaneam suam passionem esse demonstraret. 5. ut instabilitatem applausus mundani ostenderet. 6. ne cogeremur ipsius conspectum fugere. 7. ut distingueretur hic adventus ab eo, qui erit ad judicium. 8. ut pro superbia primorum parentum satisfaceret.

XII. Vaticinium ipsum trimembre. 1. alloquitur eam ad quam mittitur: *Dicite filiae Sion:* Zach. 9. 9. *Propheta ait: exulta valde filia Sion, iubilala filia Hierusalem.* Discrepantia hic nonnulla se offerre videtur. Erasmus hinc asserit in annot. Evangelistam nec usquequaq; convenire cum Hebraica veritate neq; cum LXX. Sed impium & Christiano homine indignum asserere Evangelistam cum veritate Hebraica (h. e. Sp. Sanctum secum) non convenire. Ideoq; Salmeroni videtur ex Es. 62. 11. desumptum initium esse; sed cum Evangelista Prophetam non Prophetas dicentes introducat, nec causa evidens, quæ à litera

V. Facti ratio est prædictio.

prophet.

I. Vaticiniū membrum quam Prophetam alloquitur.

B

disce-

discedere cogat, ad sit, Respondemus vel in genere cum Hieron. Epist. ad Pammach. T. 2. Evangelistas & Apostolos solitos fuisse sequi sententiam, de verbis non admodum fuisse sollicitos; vel in specie Evangelistam aus causam attulisse, unde sponte læticia illa de qua Propheta, subsecutura, quæ est annunciatio adventus regis Tostat. q. 30. aut, quia historicus est populum lætatum fuisse, quem ad læticiam adhortabatur propheta, ostendisse. Id. aut Prophetam ut præconem introduxisse, hortantem ut & alij ex ejus ore nuncium hoc divulgarent. Fr. Luc. Brug' super h. l. aut (ut Fr. Junius Parall. l. 1. paral. 36 vult) prius membrum ad prisæ Ecclesiæ consolationem pertinens omisisse; posterus retinuisse. Nam qui clangunt & intonant sermone (עֲרִיף enim quod apud Prophetam est, id quoq; significat) ij dicunt alij alijs, & dicta sua significant, ita quoq; Matthæus filiam Sionis jubet dicere filia Sionis. Iohannes pluribus omissis & nonnullis etiam quoad verba immutatis citat hoc testimonium: digito enim tantum rem commonstrare voluit & pios ab his rivis ad fontem V. T. remittere; Dicit igitur *noli timere filia Sion*; nam exultatio à Prophetis nunciata & mansuetus regis adventus timorem expellunt. Filiam verò Sionis juxta Rabanum Historialiter vocant Propheta & Evangelistæ cives Hierosolymitanos per Hebraismum Psal. 45. 13, 137. 8. quam expositionem literalem esse probant. 1. ipsum τὸ πῶτον. 2. complementum. 3. paralleli loci Matt. 15. 24. Rom. 15. 8. *synecdochicè omnes Israelitas*; *mysticè Ecclesiam*, in qua Christus verus David regnat. Gal. 4.

*Circum h. hunc
Hieros.
Syn. Hierosol.
mysticè Ecclia.*

*2. Membrum
quis ingre-
diatur.
Admirabilis I,
nobilis II.
affinis III.
humilis IV.*

XIII. In 2. membro vaticinii describitur Dominus ingrediens. 1. ut admirabilis, Ecce enim quod Spiritus sancti (NB.) non tantum demonstrationis Marc. 13. 1. sed etiam admirationis (cujus semper in hoc Domino causæ apparent) Esa. 7. vers. 14. est nota. 2. ut nobilis & potens. Rex enim est idque nativitate æterna Psal. 2. 7. temporali. M. 2. 2. plenaria administratione. Psal. 110. 3. ut Iudæorum agnatus, tuus enim rex per appropriationem i.e. propter incarnationem (rex enim Israelitarum alienigena esse non poterat, Deut. 18. vers. 15.) qui cum Patre & Spiritu sancto omnium rex est propter creationem & protectionem. 4. *Ut humilis*, venit enim & quidem ut serviat. M. 20. vers. 28. apud Prophetam futurum est נִדְּבָי quod aliqui putant Matthæum mutasse

mutasse in tempus præsens, cum jam Prophetia fuerit impleta; sed quia Prophetam Matthæus loquentem introducit, etiam ad tempus prophetæ verba accommodanda: & vel Prophetæ in præsentem loquitur (ut futurum Hebræo more pro præsentem ponatur) ob certitudinem rei futuræ, vel (juxta Iansenium & Bruggensem) cum *ἐξέρται*, quod Evangelista habet, ambiguum sit & per præsentem reddi possit & futurum, pro alterutro licebit accipere. 5. ut amator. Venit enim tibi (utique ex solo amore) tum ad te ex gloria cœlesti in miseriam cum tu ad ipsum venire non posses, tum pro te in tuam utilitatem, tum propter te in tuam salutem. Si intellexeris, venit tibi, hoc est, ut salvet te, si non intellexeris, veniet contra te, hoc est, ut perdat te. Auth. op. imperf. in Matth. Hom. 73. 6. ut clemens, mansuetus enim cum hic tum M. II. appellatur. Zacharias loco postremi alia tria Epitheta habet, Describitur ergo 7. ut justus non solum active, quia justè & inculpate vixit sed etiam passive quia merito passionis factus est nostra justitia I. Corinth. I. vers. 30. 8. ut salvator, Hebræa vox *יְשׁוּעָה* cujus eadem radix cum voce Jesus. I. redditur active. Sic Targum, quod Judæis authenticum reddit *פְּרִיק* Liberator. LXX. *σωτήρ* hincque Schindlero est nomen ejusdem significationis cum *יְשׁוּעָה* Salvator, hucque facit usus Scripturæ Esa. 43. vers. 3. M. I. vers. 21. II. Redditur passive à Galatino I. 8. cap. 9. & Ar Mont. Salvatus ipse, sicque dicitur Messias I. Respectu salutis, quam effecit, quia operis perfectio in operantem redundat Sic R. Menahem Rakenad refert Genes 3. Salus Israel est Salus Dei sancti & benedicti: ut dixit R. Berachias sacerdos, Quia scriptum est. Zachar. 9. cap. Iustus & salvatus & non justus salvator ipse, Vbi senex iste Sacerdos ostendere conatur, quod Deus salvando Israel, id est, fideles, salvatus dicatur, ex eo quod Prophetæ iste justus & salvatus dicat. Per justum namque (ut ejus verba planè sonant) DEVM intelligit. Et ratio super quam ejus dictum fundari videtur, est, quia quemadmodum operis perfectio in operantem redundare solet, sic humani generis salvatio in DEVM quodammodo resultat, &c. Hæc Galat. lib. 3. cap. 23. atque huc pertinet, quod in scripturis dicitur Dei salvatio Psalm. 13. vers. 6. Esa. 62. vers. 11. Psal. 91. ult. 2. Respectu sui ipsius. Variabilis servavit sese nimirum respectu humanæ naturæ, qui aliter salvare noluit quàm prius ipse oppressus & cū victoria resuscitatus, à seipso tamè, omni

V. *variabilis*

VI. *placabilis*

VII. *justus & misericors*

VIII.

De voce

יְשׁוּעָה

I.

2.

B 2.

alieno

IX.

alieno & externo subsidio destitutus: prisci Rabbinii affirmant esse unam de durissimis scripturis arguuntq; Deum ipsum fore precium redemptionis & solutionis, quos citat Helvic. Diss. V. Giessen. Tom. IV. th. 31. 3. Respectu piorum, quotidie enim ipse in membris servatur Spirituali salute 3. III. Redditur intransitive & significat opem habere, sic Israel dicitur Salvatus esse in Domino Deut. 33. 29. Esa 45. 17. h. e. opem habuit in Domino essetque sensus, plenus est opitulatione & salute. 9. ut humilis vel pauper, talis enim Christus factus & ut nos ditaret 2. Cor. 8. & ut Judaicum errorem de terrena Messiae monarchia evellet, & ut Diabolum, opus incarnationis & redemptionis lateret & denique ut mundi divitias contemnere doceret. Hic vero Evangelista cum Propheta conciliandus, qui loco postremarum trium appellationum Dominum ingredientem mansuetum appellavit, quidam ergo ut Tostat. q. 30. justo, Salvatori & pauperi aequipollere vocem mansueti putant Sed omnia eam vix continere quivis videt alij proinde ut Fr. Jun. putant, Matthæum justii & salvatoris nomen (quod utrumq; parenthesi inclusit Vatablus) reticere, non quod expungi debeat, sed quod non sit hujus argumenti: ubi satis fuit regis adventantis signa exprimi & quasi digito plenior locum indicari. Appellationem v. pauperis explicari nomine *מַלְאִכִּים* & mansuetum eundem dici, non esse insolens, tum quia mansuetus *מַלְאִכִּים* & humilis *מַלְאִכִּים* unica litera, & differant, tum quia apud Hebræos ab eadem radice descendant, tum quia in sensu conveniant, nostri enim regis paupertas, non est alia quam mansuetudo & voluntaria gloriae abdicatio, tum quia Spirituali paupertati mansuetudo semper conjuncta, tum quia nemo mansuetus, nisi humilis, afflictus & paupertate probatus, tum quia utramque rex noster suo ingressu hoc ostendit: ob hanc summam rerum significatarum affinitatem Vatablus mitis & LXX. *מַלְאִכִּים* reddiderunt.

3. Membr.
qua pompa
ingrediatur.

XIV. 3. Vaticinij membrum pompam describit, sedebit 1. super *מַלְאִכִּים* Matt. *ὄνον* utrumque est utriusque generis, in foeminino reperitur illud Ex. 13. 13. 2. Sam. 19. 26, hoc in praesente capite. Plerique in genere masculino accipiunt, ut Euthymius; Junius; Iansen; Salmer. ut idem *ἐξουτυνῶς* dicatur: Sed qui antecedens Christi mandatum (de quo th. 9.) & subsequ. executionem discipulorum, cujus utriusque rationem ex prophetia hac petit Matt. consideraverit, asinam cum pullo intelligendam esse, haud facile negabit. *syriacā versionem*

versionē frustra citat Salmerō, quæ אֲמָרָה hoc ipso in capite v. 2. & 7. in fœminino usurpat genere. sedebit 2. super אֲתֵנּוּהָ עֵיר pullum filium asinarum עֵיר nō tam pullum quam juvenum asininū equitationi idoneum notat Jud. 10. 4, 12. 14. in reliquis verbis Hebraismus est, filius asinarū h. e. unius ex asinis, quem Hebraismus Matthæus explicavit. Nam Hebræi filium gregis qui unius matris partus est, vocant: ita filium asinarum, qui unius asinæ (quarum duæ in agro subiuges adhibebantur) est partus appellant: Matthæus verò filium subjugis asinæ eum esse dixit. Simul etiam humilitas Christi insinuat, quod non asina, quæ ad iter faciendum (qualibus etiam nobilibus hominum tum utebantur Num. 22. Jud. 5. 10. 1. Reg. 13.) sed ad portanda onera alebatur, fuit usus. Calvin. in Zach. 6. 9. Metaphorica & figurata hæc verba esse asserit, quorum genuinus sensus sit, Christum fore q. obscurum hominem. Pugnatur tropus hic 1. cū verbis prophetiæ: si enim paupertatem duntaxat voluisset indicare, suffecisset vox עֵיר abande suffecisset mentio asinæ, nec opus fuisset accurata pulli descriptione, cum opulentia potius signum sint plura jumenta 2. cum scopo prophetiæ, qui urgentibus id Evangelistis concedentibus ipsis Rabbini, est demonstrare certum advetus Messia signum, 3. cum citatione Prophetiæ Matthæus & Johannes ad rationem literalis non Metaphorici adscensus reddendam ea utuntur. 4. cum impletione prophetiæ: Matthæus enim ad implendam prophetiam Christum realiter non tropice asinam adscendisse scribit. 5. cum toto Christianismo. Labefactatur enim auctoritas Evangelistarum, anne genuinum sensum prophetiarum adduxerint. Labefactantur reliqua τρυφήτα, ex quibus adventum Messia probamus, cum & illa tropis perverti possint. Labefactatur tota scriptura in qua ejusmodi tropi nihil tandem certi relinquent. Nota tamen posteriores rationes loqui de illis dictis, quæ & literaliter de Messia in prophetiis loquuntur: & literaliter impleta esse apud Evangelistas leguntur.

XV. 6. Discipulorum sequitur obedientia, in qua occurrit 1. *VI. Obedientia discipulorum.* promptum studium, dum mandati limites nullatenus transgrediuntur. 2. Veritas omnium à Christo prædictorum, ut reliqui Evangelistæ annotarunt. 3. Eventus felix, adducunt enim & asinam & pullum. 4. Ornatus jumentorum nō tapetia sed ἱμάτια vestimenta extima sive pallia.

pallia Syrus reddidit *לעילוי עליו* super pullum non super eos, s. colloca-
tio super jumenta, de qua vid. Th. 16.

QUÆSTIONES.

1. *An Christus sit Messias?* Fides nostra & Judæorum convenit, quod utrinq; Messiam à Deo promissum credimus; discrepat principaliter, quod nos articulo II. Symboli profiteamur exhibitum jam esse; Judæi verò, articulo XII. fidei suæ à R. Mosche Bar Maimon, concinnatæ, adventum ejus adhuc expectando expectent. Ad primariam hanc controversiam decidendam nostrum Evangelium ordinatum, ex quo ita argumentamur. *In quocunque propheta hæc Zachariæ impleta est, is est verus Messias: In Christo ea impleta est.* E. Ultramq; probamus propositionem: *Majorem* quia loquitur Propheta de Messia, quod patet. 1. *ex coherentia* cap. 9. 10. 11. in quibus latè Christi regnum ejusq; in id adventus describitur 2. *ex attributis huius regis* nulli Hierosolymitano, imò mundano regi congruentibus, ut *quod simul pauper & Rex* v. 9. & quidem rex potentissimus v. 10. *quod pacem locuturus gentibus* (quas tamen Hierosolymitani reges semper oppugnarunt) vers. 10. confer Ephes. 2. 14. *quod dominetur à mari usque ad mare & à flumine usque ad fines terræ* v. 10. confer. Ps. 72. 8. *quod hoc dominium sine armis temporalibus acquirat* v. eodem, *quod* [nonnulli enim & hoc addunt] appellatur salvator *משיח* divino nomine. Esa. 42. 8. unde quidam *משיח* deriyant, confer. Esa. 35. 8. Zach. 2. 10. 3. *ex interpretatione duorum Evangelistarum* Matthæi & Johannis; quod argumentum, licet omni exceptione majus cum Judæi non recipiant, petimus. 4. *ex testimonio Rabinorum.* R. Salomonis glossa ait, (referente Galatin. l. 8. c. 9.) *Ecce rex tuus veniet. Non potest hoc exponi nisi de rege Messia, quia dictum est hic Et dominium ejus à mari usq; ad mare & à flumine usq; ad fines terræ, & non invenimus talem dominatorem in domo secunda, h. e. tempore secundi templi fuisse.* Consentit R. Moses Hadarsan in expositione Genes. super. Gen. 14. 18. Item super illud: *ligans ad vitem pullum suum,* In Beresith Rabba super locum eundem similia inveniuntur. Item in Midras Coheleth, (citante Galatin l. 8. c. 7. & l. 10. c. 5.) & in Beresith Ketanna Gal l. 10. cap. 2. quin ob hoc ipsum dictum duos finxere Judæi Messias, ut quæst, seq. videbimus.

Ad

Ad minoris probationem quatuor requiruntur. Ut demonstratur
1. prophetiae veritatem & circumstantias testari eum, in quo impleri debuit
prophetia, jam venisse. 2. Christum ita venisse. 3. nullum alium prater Chri-
stum monstrari posse, qui ita ut propheta vult, ad filiam Sionis pervenerit. 4.
alias circumstantias Evangelij evincere in Christo revera prophetiam fuisse
impletam. Primum probamus. 1. quia propheta agit de Messia uti
demonstratum, at illum jam venisse evidenter apparet ex tempore
ejus adventui destinato Gen. 49. 10. Dan. 9. 4. 24. elapso; ex templo
ad quod venire debuit. Hag. 2. 10. Mal. 3. 1. vastato: ex loco in
quo nasci debuit Mich. 5. 2. destructo &c. Ergo is in quo Prophe-
tia impleri debuit, jam venit. Ad exceptionem Iudæorum geminam
vel Messiam termino constituto ob peccata Iudæorum non venisse,
vel venisse quidem sed latere, vide responsiones sufficientissi-
mas D. D. Helvici Disp. 12. Tom. I V. Giessense 2. Prophecia hæc
impleri debuit, cum adhuc essent Hierosolymitani cives juxta
Hebraismum th. 12. explicatum, cum ergo hi nulli amplius sint,
eum venisse oportet, in quo propheta hæc debuit impleri.

Secundum probamus. 1. testimonio quatuor Evangelistarum, qui-
bus quoad hanc historiam nullus unquam contradixit, 2. Testimo-
nio Ethnicorum: Romæ enim ob hoc ipsum Christiani dicti sunt
Asinarij, teste Tertull. in Apol. c. 19. f. 704. 3. Testimonio Iudæorum: qui
Christum Deum esse negant, quia Asinæ animali immundo (at
David & alij Sancti sine contaminatione sua idem fecerunt, cum
tantum ratione cibi & sacrificiorum immundi fuerint: imò hoc
non nobis sed divinæ sapientiæ id constituenti & prædicenti
objicitur, nec minus etiam equo insidere prohibitum fuisset: &
deniq; si omnino impuritas aliqua Levitica adfuisset, Christus om-
nes Leviticas ceremonias abrogaturus erat) inequitarit refe-
rente Molthero in malleo obstinationis Iudæicæ. Disp. 2. Th. 15.

Tertium probamus ipsa rei evidentia, nullum enim monstrare po-
terunt, qui ita ad Hierosolymitanos accesserit. Esdræ, Mardoche-
o, Nehemiæ vel (ut A. Ben Ezra vult) Macchabæis hæc accommodari neque-
unt. 1. quia pro Messia de quo hic locus agit, nullus ex ijs ab
ipsis Judæis agnoscitur. 2. nullum regem nedum talem-
latè dominantem post captivitatem Babylonicam habuerunt.
3. in nullo eorum talis solennis super asinam & pullum ingressus
monstrari

monstrari potest. 4. probatur idem proprio testimonio adversari-
orum, ut ex glossa R. Salomonis expressè audivimus, non fuisse in secunda
domo (Christum enim recipere nolunt) talem dominatorem.

Quantum quod concernit, cum alius quoque asinæ insidens
ingredi potuisset Hierosolymam, ut firmiter demonstramus, non
fortuito hæc esse facta, sed omninò prophetiam huc spectasse ad-
ducimus 1. Christi omniscientiam 2. videt absentia, asinam, pullum, u-
trumque ligatum in ingressu pagi, pullum indomitum neminem
portasse 3. scrutatur corda, scit cogitationes cum contradicentium
tum concedentium. 4. prædicit futura tam inventionem quàm di-
missionem jumentorum. 5. Christi omnipotentiam 6. jubet quia Do-
minus aliena adducere animalia. 7. flectit corda, ut ad solum jus-
sum Domini jumentorum cesserint ei usum eorum. 8. rex est &
agnoscitur sine humanis præfidiis, & terrenis adminiculis 9. corda
flectit discipulorum, populi, infantum, linguas movet, quin si hi
tacuerint, lapides clamatueros asserit. 10. curat morbos templum in-
gressus. 11. ejicit negotiantes è templo, ipse excommunicatus Joh. 11.
& omnibus Prælati exosus, sine satellitibus vel exercitu, solo
verbo, aliquando etiam flagro adhibito. 12. Christi sapientiam, quæ
ex omnibus circumstantiis apparet. 13. Christi in prædicta majestate
summam humilitatem. 14. infidet non equo sed asello. 15. eoque mu-
tuatitio 16. ornatus non sunt tapetia, sed discipulorum vestimenta.
17. stipatus est inermibus comitibus pro hastis ramusculos gestan-
tibus. 18. exceptus à pueris tantum & turba. 19. in ipso ingressu flet,
quod fœmineum videri posset. 20. nemo eum in domum excipere
audet sed sub vesperam exire & in Bethaniam redire cogitur. 21.
populi acclamationem 22. factam concordibus animis tantoq; applau-
su & veneratione 23. contra prohibitionem Phariseorum Joh. 9.
22. 11. 57. 24. sumtam è scripturæ verbis multo ante de Christo præ-
dictis. Hæc omnia ingressum hunc non fortuitum sed illum ipsum à pro-
pheta prædictum esse firmiter probare credimus.

II. An duo Messia in scripturis promissi? Judæi duos confinxerunt
Messias, unum Ben Ioseph, de quo quicquid humile in scripturis de
Messia reperitur dictum censent: Alterum Ben David, cui omnia
sublimia applicant, ut patet ex lib. Abath Rochel p. 1. Ad filium
Ben Ioseph ergo præsens dictum Zach. quia de paupertate Messia
loquitur, accommodant. Nos ex hoc dicto unum esse Messiam,
de quo & sublimia & humilia dicuntur, ita probamus, Rex ob quem
Iudæis

Judeis letandum quia dominatur à mari usq; ad mare est Messias filius David: alter enim citò moriturus nec læticiæ causa, nec tantus dominator esse potest. Atqui Messias pauper super asinam equitans & Iudeorum propria confessione Messias filius Ioseph, est Rex, ob quem letandum, qui- que dominatur à mari usque ad mare apud Zach. E. Messias pauper super Asinam equitans à Iudeis Ben Ioseph dictus est idem cum eo qui Ben David dicitur. Accedit Rabinorum testimonium 1. Altercantium R. A. Ben Ezra enim scribit, quosdam expositores de Messia filio David, quosdam de Messia filio Ioseph exponere. 2. hoc dictum de Messia filio Davidis clarè explicantium, ut in Bereſith Rabba super Gen 49. 41. referente Galat. l. 4. cap. 2. vid plura testimonia l. 8. c. 9. 3. Disertè de una persona exponentium Ps. 72. ubi de Messia glorioso agitur & de filio David explicatur in Midras Tillim. super Psal. 2. 72. & Zach. 9. 9. ut Rab. Saadia Gaon. in Dan. 7. 14. Quæ Judæi ulterius objicere solent, facile solvuntur distinctione inter statum exinanitionis & exaltationis, itemque inter humilem & gloriosum Christi adventum & denique inter beneficiorum (quæ involucris ut plurimum temporalibus teguntur) spiritualium inchoationem in hac & plenam perfruitionem in altera vita.

III. An noster Messias verus Deus? Divina miracula ex hoc ingressu elucencia vidimus quæstione 1. ex his ergo & similibus miraculis Deitatem Christi probamus his observatis conditionibus à D. D. Præs. T. 1. Loc. de Deo Patre & Filio parag. 89. & 94. notatis 1. *Miracula confirmant doctrinam*: At Christi doctrina quam miraculis probavit, fuit se esse æqualem Deo. Joh. 10. 38. 382, 0. 31. II. *Christus propria virtute ea edidit*: in eo enim opponuntur miracula Christi & Apostolorum Act. 3, 6. Confer. Joh. 5, 19. 10, 28, 29. 30. III. *Christus ea edidit ad suam gloriam demonstrandam*. Johan. 2, 11. hinc etiam δόξολογία Deo propria ob miracula se honorari est passus Mar. 7. 37.

IV. An omniscientia & omnipotentia illa etiam ad humanam Christi naturam pertineat? Sæpius hæc in Evangelij occurrit quæstio, breviores proinde erimus. 1. Asserimus fallum esse ad miracula concurrisse Humanam Naturam ut nudum duntaxat instrumentum. Actor. 10, 38. II. Statuimus Christo secundum humanitatem in tempore omniscientiam & omnipotentiam aliâq; divina idioma esse communicata. Fusc de his actum. T. 1. Loc. De perso. Chri. parag. 82 parag. 103 & seq. 104. & seq. Hinc sequitur prædictionem futurorum, visionem absentium, inspectionem & directionem

C

cordium

cordium nihil aliud esse quam splendorem divinatorum idiomatum in unione humanitati communicatorum & propter exinanitionis statum quoad plenam *χενωσιν* inhibitorum, emicantem, in testimonium plenarii exercitii per sessionem ad dexteram Patris aliquando exercendi.

V. An Pontifices iurisdictionem habeant temporalem? Affirmativam ex accessu Christi ad Bethphagen viculum sacerdotum colligit *Musus conc. T. 1. in Dom. Palmarum p. 741.* quod à Christo propterea factum censet p. 742. ut honoraret magnam potentiam sacerdotalem, doceretque reges non esse legitimos reges, nisi à summo Sacerdote fuerint instituti, nisi Pontificem agnoscant: & in præcedentibus ait, Papam omne habere imperium & temporale & spirituale, & denique subditos iuramento absolvit, si Papæ reges non obedierint. Sed 1. contrarium potius Christus suo itinere ostendit, non enim rectà ad arcem regiam Sionis, quo via regia ducebat, tendit, sed deflectit iter & ad templum venit, ut monstraret, se suosque veros ministros non mortalia quærere regna, multo minus ea distribuere. 2. *Verisimilior allegoria* Christum ostendere voluisse, se jam venire ut victimam pro totius mundi peccatis. 3. *fundamentum est lubricum*, nititur duntaxat allegoria, nequidem è sacris petita, quæ nec Bethphagen fuisse vicum sacerdotum, nec ob hunc finem Christum accessisse asserunt. 4. *fundamentum partim est planè falsum.* Christus n. immediatè à Deo suam potestatem accepit, nullibi agnovit potentiam sacerdotalem in suo officio, imò infra v. 23. ne quidem originem hujus suæ potestatis Sacerdotibus voluit indicare, nec denique sacerdotibus V. T. reges instituere vel deponere fuit injunctum. 5. Christum talem potestatem ulli Apostolorum nedum Pontifici Romano dedisse, quæ regum Christianorum deteriore faciat conditionem, quam Ethnicorum, imò vasallorum, nullo Scripturæ dicto aut exemplo vel in speciem probabile reddi potest. Plura huc pertinentia habentur in *Explicat. Evangelii Dominice XXIII. post Trinit p. 2. q. 7. 9. 10. 11. & apud Arnst. de subjectione & exemptione Clericorum c. 5.*

2. VI. An Dei providentia etiam ad res viles sese extendat? *Plinius* cum alijs inter reliqua argumenta ad generalem providentiam Dei revertendam affert hoc quoque, quod obscuret majestatem DEI, si asseratur eum hæc abjectissima curare: nō longe abest *Vorstius negans Deum rebus vilibus esse præsentem*, Sic enim nec præsens & immediatè

diatè eas conservabit. *Contrarium* testantur 1. *Salvator* in hodie-
no Evāgelio, quem nec asini in bivio, nec vincula eorum, nec sex-
us, nec ætas, nec juga, nec labores nec herorum solitudines pro-
ijs latuerunt. 2. *Scripturæ testimonia* asserentia Deum curare passe-
res, M. 10. 29. L. 12. 6. capillos, M. 10. 30. Lilia agri M. 6, 28. vo-
latilia cœli v. 26. Confer. & Psal. 36, 6. 104, 28. 147. 9. 3. *Firma con-*
sequentia. Si enim non est contra majestatem Dei, res viles præsen-
tem creare, nec erit contra eandem res creatas & conservare &
gubernare. Etenim res omnes à prima causa Deo sunt tam in suo ef-
se quàm in operari. Hominis enim ea quidem est dignitatis con-
ditio, ut quò quisquam vilioribus curandis occupatus est, eò mi-
nor sit etiam ejus existimatio. At verò in Deo immensæ bonitatis
& potentiæ est, æqualiter rerum omnium curam gerere, ut quò
minora sunt quæ curat Deus, eò plus dignitatis Deo ipsi accedat.

VII. *An communio bonorum introducenda?* Eam Anabaptisti-
cam confusionem quidam exemplo hoc Christi roborare volunt.
Sed *distinguant 1. inter creatorem & creaturam*: Christus ut creator &
Dominus rerum omnium, qui omnia hominibus dedit absolutum
habet super homines & possessiones eorum dominium, ab hoc ve-
ro ad creaturas quæ consequentia? 2. *inter bonorum xñsiv & xñsiv il-*
lam ne Christus quidem (jure tamen potuisset) à Dominis jumen-
torum repetit: hanc verò communem esse debere & ipsi urgemus
certo tamen servato ordine, agendi *cum divitibus per contractus, cum*
pauperibus per mutuum, cum mendicis per Eleemosynam. Hinc salvator
non absoluto jure utitur, sed Dominorum prius corda movet, ut
bona eorum pace quæ vellet impetraret *Communio vero bonorum A-*
nabaptistica 1. tollit VII. IX. & X. præceptum 2. contrariatur ordina-
tioni divinæ Prov. 22, 2. 1. Tim. 6, 17. 3. impedit studium Eleemosy-
narum mandatum 1. Cor. 16. 1. 2. 2. Cor. 8. 14. 4. Confundit discrimen
dominorum & servorum Eph. 6. 5. Col. 3, 22. 5. Evertit Oeconomi-
am 1. Tim. 3. 4. 5. 4. 6. Ignaviam multorum fovet contra Eph. 4. 28.
2. Thess. 3, 10 12.

VIII. *An verbum Christi sit mortuum?* Svencfeldius verbum Dei sub-
stantiale à verbo prædicato & ut ipse loquitur, externo & corporali ita di-
stinguit, ut illud vivificum, hoc inefficax; adeoq; nullum aliud à Deo verbum
unquam dictum aut prolatum esse, quàm unum illud Verbum quod caro fa-
ctum est, asserat. Uterque error in præsentii refutatur Evangelio.
Nam 1. *Esse aliquod verbum Dei, quod non est essentielle, ita demonstram?*

Quicquid Christus locutus est, fuit verbum Dei, *tum* quia ipse verus DEUS, *tum* quia verba, quæ loquitur, à seipso non loquitur, sed Pater in eo manens ipse facit opera Joh. 14. 10. & v. 9. Qui videt Christum (ita & qui audit) videt Patrem, At verbum quod locutus est, fuit *ὑποφωτιστικὸν* non substantiale, E. & verbum *ὑποφωτιστικὸν* est verbum Dei. Confer. Act. 4. 31. 6. 7. 2. Cor. 4. 2. 1. Thess. 2. 13.

2. Hoc ipsum verbum efficax esse, inde probamus, quia per id à discipulis prolatum corda Dominorum moventur, quod patet. 1. quia discipulis à Christo datur in remedium contra repugnantes, 2. quia promittit Christus secururam id dimissionem; quia eventus repetitionem secutus idem testatur Mar. 11. 6. Absit ergo, ut cum *Tostat. q. 25. inc 21. Matt.* credamus, virtutem aliquam realiter non fuisse in verbis illis, aliumq; modum, de quo in textu nihil confingamus. Eandem vim hodieq; verbum Christi per ministros prolatum. L. 10. 16. in cordibus hominum ad credendum promovendis habere, clarè testatur Salvator Joh. 17. 20. Confer. Rom. 10. 17. Rom. 1. 16. Act. 11. 14. 13. 20. &c. Hinc Zachariæ adhortationem ad gaudium *per. τὸ dicere* Evangelista ad Sionem vult venire.

IX. An ratio consulenda verbo præsentem? Recte *negat Iod. Nabum. in Conc. p. 18. Dei decreta stultæ rationis trutinâ ponderanda aut examinanda: Certè (pergit) si discipuli in consilium adhibuissent rationem humanam, suafisset illa ea facienda non esse, quæ ipsos discipulos in periculum amittenda famæ vel etiam vitæ adducerent. Enimverò quis sine periculo alterius nobis ignoti asinos abducat? Approbamus hæc & 1. confirmamus Apostoli monito 2. Cor. 10. 5. Abrahami exemplo Gen. 17. 22. fidei proprio Heb. 11. 1. Mysteriorum Dei natura 1. Cor. 2. 13. 14. 15. Sapientiæ humanæ contrarietate Rom. 7. 6. 7. 1. Cor. 1. 19. 21. rationis per lapsum corruptione &c. II. Postulamus, ut hujus suæ confessionis in articulo de Persona Christi & S. Cœna sit memor. III. Rogamus, ut cum alijs suæ gentis effatis conciliet, qui cum patre *Cinglio in Colloq. Marburg. An. 29.* asserunt, nihil credendum esse, quod ratione comprehendi nequeat.*

X. An scriptura loquatur? Cum *Syvenfeldio* asserit *Costerus*, *Scripturas esse literam mortuam scriptam atramento in membrana, & Lindanus: Scripturam esse mutum Magistrum.* Sed Evangelista noster Scripturas Zachariæ non mortuam literam & Zachariam tum tantum in Scriptura extantem non mutum magistrum sed adhuc loquentem
intio.

introducitur, & ad eum ceu iudicem de tota hac historia sententiam ferentem provocat. Huc pertinent omnia dicta, in quibus *vel lex, Scriptura & Prophetæ loqui dicuntur* Rom. 3. 19, 4. 3 Matt. 22. 22. *vel idem audiri jubentur* L. 16. 27. Sp. S. enim per Scripturam nobis loquitur.

XI. *An Evangelistæ ut Spirituales Ecclesiæ superiores unà cum suis successoribus auctoritatem habeant sacrarum literarum sensum interpretandi?* Affirmat Costerus p. 58. quia non verba sed mentem Prophetæ, citent Evangelistæ. Plurima hic concurrunt. 1. Ab Evangelistis ob S. S. immediatam assistentiam omni errore liberis Joh. 16, 13. ad hodiernos Ecclesiæ Doctores hoc privilegio carentes nulla consequentia 2. Num Evangelistæ, quoad munus proprium, quod est Evangelium conscribere & posteritati relinquere, habent successores? 3. Laici ab interpretatione Scripturarum planè excluduntur: at fuga Pseudoprophetarum. M. 7. 15. & probatio Spirituum 1. Joh. 4. 1. etiam Laicis mandata, sine lectione & intellectu Scripturæ, qui in legitima ex verbo Dei petita interpretatione consistit, esse nequit. 4. Per auctoritatem interpretandi Scripturas, intelligunt quasvis detorsiones Scripturarum à Pontifice confictas (adductas, a D. D. Praside magna copia inventes T. 1. Loc. de Interpret Scripturæ parag. 32.) ita obedienter à fidelibus esse audiendas ut quævis non videant, quomodo cum textu conveniant vel pugnent, tamen se habere ipsissimum verbum Dei, cum Hostio Cardinale, existiment. 5. per successores hos intelligunt Pontificem solum, huic enim soli privilegium sine errore interpretandi Scripturas, Pontificios tribuere, latè probatum & refutatum est d. l. parag. 10. & seqq. Hæc quinque ex citatione Evangelistarum (in qua vel ipsa verba vel certè Prophetiæ referri sensum Th. 12. 13. 14. probavimus) aut deduci non possunt, aut nos cæci sumus.

XII. *An Christus salvandi animo solis Electis venerit?* Contra Calvinianos ita argumentamur: *Quibus Christus venit ut Rex eorum, venit ipsis, venit ut salvator* illos salvandi animum omnino habet, At Christus civibus Hierosolymitanis, ex quibus plurimos non fuisse electos negare non poterunt adversarij, confer. Joh. 1. 11. M. 23. 37. (per filiam Sionis enim hos literaliter intelligi Th. 12. probatum: at literalis sensus non mysticus fundamentalis est) *venit ut rex eorum, venit ipsis, venit ut salvator*. E. ipsos salvandi animum habet. Intolerabilis ergo vox merito visa est *Bucani in l. de Prædest p. 395.*

Christus nec Pharaonis nec Iudæ nec Caipha nec Herodis &c. redemptor est, pro quibus nec mortuus est; at num forsitan ad Judæos Judas & Caiphas non pertinebant? annon verò h. e. Spiritui sancto in os contradicere.

II. PARS de ingressu.

II. PARS DE INGRESSU.

I. Christus ingrediens.

XVI. In ingressu considerandus Christus ingrediens, & populus excipiens. Ille 1. insidet utrique animali 2. flet urbem aspiciens: utrumque rationi absurdum hoc muliebre, illud ridiculum videretur: Sed *Stultitia Dei sapientior est quàm homines* 1. Cor. 1, 25. Utriusq; igitur gravissima afferri possunt causæ. De fletu agitur Domin. X. post Trinit. De equitatione occurrit *varia lectio*, & *interpretum dissensio*, Quædam enim exemplaria legunt *ἐν δὲ δισσῶν sedit*, sic Syrus כרכב & equitavit, quædam *ἐπελάδισσῶν insedit*, quædam *ἐπελάδισσῶν collocarunt* ut ad discipulos referatur: re ipsa non pugnant hæc lectiones; ultima tamen est usitatissima & videtur ex cohærentia textus fluere & præcedentes in se continet, Rursus *Vulgata* legit *ἐπέδωκεν αὐτὸν eum desuper sedere fecerunt*, ut Christum pronomen relativum respiciat, cui lectioni Beza favens, Syrum favere dicit, qui tamen reddidit *כרכב עליון ישוע* & equitavit super eum Iesus ad pullum solum pronomen referens. Frobenius excudit *αὐτὸν super eam asinam* videlicet quod si exclusive accipiatur, directe reliquis Evangelistis contradicit: Communiter scribitur *αὐτὸν* & refertur vel ad vestimenta vel ad jumenta, quod posterius consentit cum Zacharia, & eodem modo phrasim *ἐπέδωκεν αὐτὸν* in immediatè præcedentibus accipitur, nec principaliter Evangelista Christum sedisse super vestimenta; sed equitantem Hierosolymani ingressum fuisse, demonstrare voluit.

Interpretum dissensio

XVII. Dissentiunt verò interpretes *An utriusque animali insederit* An utriq; a- an verò tantum pullo: posterius affirmat Hieron. lib. 3. in Matt. T. 9. Euthymius c. 45. in Matt. Abulensis q. 17. Salmer. Bucerus, Beza &c. 1. quia stus insederit turpe utriusque animali tam exiguo temporis spatio Christum insedisse R. eandem turpitudinem de ipsa equitatione super asinam ob breve intervallum ob animal contemptum sibi finget ratio. 2. quia reliqui Evangelistæ de pullo tantum id asserunt, responsum fuit th. 9. de Iohanne

Iohanne tamen res adhuc incerta est, quia *Evangelis* facit mentionem,
 quod tam de pullo quam de asina accipi potest. Addi potest cau-
 sa, cur reliqui Evangelistæ asinæ non fecerint mentionem, *tum*
 quia diutius forte (præsertim in ipso urbis ingressu) pullo infederit
 Christus *tum* ob mysticam interpretationem de vocatione genti-
 um, *vel* quod mox defecturi essent Judæi Act. 13. 46. *vel* quod
 Ethnicis tres Evangelistæ Græca, Matthæus Judæis Hebræa scri-
 pserit lingua. Nos ergo Theophylacto Rabano alijsque subscribimus *Affirmativa*
 statuentes Christum utroque jumento per vices usum esse. *sententia*
probatio.
 I. *ob*
finem mandati Christi; jussit Christus utrumque adducere th. 9, at
 alius finis quàm ut utroque uteretur afferri nequit. *II.*
ob necessita-
tem, utroque enim opus habere dicitur, at si alterutro usus non
 fuisset nec eodem opus fuisset. *As cum Euthym.* (referente Sal-
 mer) opus fuit asina ut sequeretur *vel* quia pullus sine ea non ve-
 nisset, *vel* ob mysterium, quod postquam gentibus infederit Chri-
 stus, etiam sequentur (Rom. 11.) Judæi R. parum verisimile pul-
 lum equitationi idoneum ita adhuc matris adhæsisse uberibus:
 quin discipuli vi abstrahere potuissent, imò qui indomito insidere
 eundem obsequentem reddere potuissent. *Ex mysterio* contrarium
 sequitur, si enim Christus utraq; unum facere debuit Eph. 2. 14.
 utrique etiam insidere debuit ob significationem: *Mox subsequens*
defectio aliud nihil infert, quàm ita diu Christum asinæ non infedis-
 se: Si Judæi adhuc Christo subjiciendi (quamvis hoc à nonnullis
 probabiliter negetur) utique & asinæ iterum infedit ob mysteri-
 um *III.*
 um 3. *ob prædictionem Prophetæ* in qua asinam intelligendam supra
 Th. 14. probatum, quod advertentes qui contrarium sentiunt, *vel*
 loquendi morem vulgatum fingunt, ut tribus ire equis dicatur, qui
 tantum uni insidet reliquis ad equitandum paratis: *sed* unde hæc
 eis potestas, Scripturæ Emphatica dicta more loquendi non Scri-
 pturæ nec satis trito, sed duro admodum (quis enim uni equo insi-
 dentem tribus inequitare vel insidere facile dixerit) enervare? *vel*
 talem afferunt Synecdochen, quæ eadem ratione jumentorum in-
 ventionem, mandatam solutionem, adductionem & exornationem
 duorum itidem Dæmoniacorum sanationem M. 8. 28. cæcorum
 illuminationem, M. 20. 29. contra expressa verba ad unum tantum
 restringeret *IV.*
 4. *ob adductionis & exornationis utriusq; animalis finem cum*
fine mandati concurrentem, non enim adduxerunt & exornarunt
 utrumq;

V.

utrumq; discipuli, ut nescientes utri insidere vellet, sed ut mandatum de utroq; adducendo & utriusque necessitate scientes eique obediens. 5. *ob claram Matthæi testificationem.* Triplex de colloca-
tione Christi super jumentum allata fuit lectio. *Prima* ad Christi pronomen retulit, quæ Elliptica est (nil jam dicimus, quod *Græcorum Codd.* autoritate destituatur) & ex antecedentibus, in quibus semper utriusque animalis facta fuit mentio complenda. *Secunda* pronomen ad asinam retulit, quæ si non exclusivè sed de principio equitationis accipiatur, egregium mysticum parit sensum, & reliquis Evangelistis juncta firmiter nostram probat sententiam. *Tertia* pluralem habuit numerum & *vel* ad vestimenta retulit, unde consequenter nostra probatur sententia, qui enim vestimentis utriusque jumento impositis (nulla enim in Matthæo distinctio) insedit utriq; etiam jumento insedis dicendus est: *vel* ad jumenta retulit, sicque expressis verbis, id quod hætenus confirmatum asseruit; cui assertioni præter reliquorum Evangelistarum apparentem contradictionem explicatam, & confictam absurditatem refutatam, & excogitatam Synecdochen repudiatam quod objiciant contradicentes non habent. *Syriaca versio*, quæ ad solum refert pullum, & Græcæ veritati (si qui enim sunt, qui illam autographum Matthæi esse existimarunt, ut *Salmeron* quosdam esse asserit, næ illi egregiè falluntur) authenticæ opponi non debet, & eodem quo reliqui Evangelistæ cum Græco textu conciliari modo potest.

2. *Populus excipiens.*

Honoris.

1. *Causa.*

XVIII. *Populus excipiens* turba plurima nominatur constans ex Apostolis, 72. discipulis comitantibus & obviantibus reliquis, *Lucas turbam discipulorum* appellat, generaliter hoc utens vocabulo, omnesq; Christo adhaerentes ita appellans. Hi honore quo poterant summo afficiunt Christum, imò tali quali solum Deum soliri sunt Judæi afficere: num nec in sacris nec in profanis (quantum nobis constat) legitur ulli regum hunc honorem à Judæis exhibitum: in scenopegiis verò Deum colebant ramos ferentes & Hofanna acclamantes, sic ramos gestarunt in honorem Dei, *Macch. 13. 51, 2. Macch. 10. 7.* Huc referri potest, quod Scribæ ægrè ferentes tum honorem Christo exhiberi v. 16. dicunt ei: audis quid isti dicunt: videl, honorem Dei tibi deferentes, & Psalmum de Messia agentem tibi accommodantes, cujus *causa impulsiva externas vilæ virtutes L. 19. 37. interna* Christus ipse corda movens. De tempore

pore, quo hic honor initium sumsit, offert se discrepantia. *Iohan. 11. Initium.*
nes enim antequam Christus asino insedit, factum scribit. Sed
ἰσερολογία in ejus verbis esse unanimes trium Evangelistarum cō-
 sensus monstrat, in primis quod Luc. 19. ordo accuratus notatur
 v. 29-35. in ascensu montis accipit asinum v. 36. tunc proficiscen-
 te illo vestes substernunt. v. 37. cum appropinquat ad descensum.
 incipiunt laudare Deum: nec verisimile populum prius singulari-
 ter Christum honorasse quàm singulari facto, videlicet cum asi-
 nâ insideret, se id velle ostenderet. *Honorabant vero opere & ore,*
opere triplici 1. *vestimentis* quæ substernebant, honor hic regibus so-
 litus exhiberi 2. Reg. 9. 13. Testatur idem *Plutarch. in vita Caton. Vtri-*
cent. si magni nominis viri fecerunt, pretiosiores; si pauperes ca-
 riores erant vestes, *utrinq;* majestas Christi crescit. 2. *ramis*: eos
 cædebant & iisdem viam sternebant, fuerunt rami partim *palma-*
rum Ioh. 12. 13. quæ signum olim victoriæ & triumphi *Plut. l. 8. Sym-*
pos. quest. q. 4. & vita Thesei; Christus enim victor Apoc. 5. 5. 1. Cor.
 15. 55. partim *olearum* (erant enim in monte olivarum) quæ si-
 gnum pacis *Liv. Dec. 3. l. 9. & 10.* Sic Christus pax nostra *Eph. 2. 14. Es.*
9. 6. Ioh. 15. 27. 3. *Ordine* eoq; convenientissimo, pars enim turbae,
 obvians videlicet, præcedit, pars cum Christo veniens sequitur
 eum *Luc. 19. 28.* ipse medius incedit. *Ore* etiam honorant & qui-
 dem cum clamore non confuso, sed ut distinctus perciperetur sen-
 sus hymni triumphalis.

III Modus
 Opere.
 1.
 2.
 3.
 Ore.

XIX. *Hymnus* ipse tribus quasi constat *clausulis*, quæ singulæ vo-
 tum conjunctum habent 1. *ad Mesiam refertur. Hosanna filio David.* *Hymnus*
 De voce *Hosanna* notanda, 1. *Scriptio.* 2. *origo & interpretatio* 3. *usus* *1. Ejus prima*
 4. *significatio in hoc loco.* 5. *omissa versio.* 6. *constructio.* 1. *scribitur à non-* *clausula.*
 nullis ut gemina vox *ὡς ἀνά* sed vitiosè id fieri Hebræa origo & *De voce Ho-*
Theophylacti ut & *Euthymij* lectio monstrant. Rectius ergo scribi-
 tur *ὡσαννά*, quam sine causa Hieronymus corruptam *Scriptio.*
 scriptionem esse putat. Licet enim in Hebræo sint duo vocabula, attamen-
 per lineam Maccaph & Dages forte conjunguntur, & licet *Pf. 118.*
 legatur *הושיענו* idem tamen in imperativo etiam per crasin legi-
 tur *עשׂהו* *Pf. 86. 2. Jerem. 31. 7.* pro *עשׂהו*. II. *Interpretationes variæ* *II. Interpre-*
 afferuntur. *Iustinus in qq & resp. ad ortho. q. 50. p. 328.* redd t *μεγαλω-* *tatio &*
σύνθη ὑπερεκείμην *Magnificentiam excellentem* *Origen. Tract. 14. in Matt.* *origo.*
restitucionem. *Hilar. can. 21. in Matt. redemptionem Domus David, quem*
 sequitur

D

sequitur *Ambros.* l. 9. in *Luc.* c. 1. *Clemens.* l. 1. *Pædag.* c. 5. *lux & gloria &*
laus cum supplicatione Domino. *Hieron.* *Epistola ad Damasum* T. 4. *Ep.* 145.
 quosdam per gloriam, quosdam per gratiam explicasse scribit. In priore
 sententia dicitur fuisse *Chrysof.* Quomodo *Iansenius* harum expli-
 cationum aliquas probabiles reddere conetur *vid. c. 110. & Salmer-*
Tom 6. Tract. 47. nos, si aliquid excusationis loco proferri debet, au-
 thores earum, non tam conditionem vocis, quam intentionem
 loquentium respexisse putamus, sic *Hieronymus* T. 9 in *Matt.* l. 3. scri-
 bit, *Hebraicum Hosanna significare, quod adventus Christi sit salus mundi:*
 negari interim nequit ignorantiam Hebræi sermonis hæc ex par-
 te procreasse. *August.* l. 2. de doctrina Christi. c. 11. Tom. 4. putat reddi
 non posse, ejus rationem affert geminam Tom. 9. Tr. 51. in *Iohan.* 1.
 quia sit interjectio affectum potius lætantis & obsecrantis quàm
 rem aliquam significans. 2. neq; Græcus neque Latinus illud red-
 dere potuit; licet verò non ita longè à vera absit significatione
 sed posteriorem partem rectè explicet, præcipuam tamen partem
 eum non explicare, nec totam vocem interjectionem esse, ut &
 reddi posse, mox videbimus. Rectius ergo compositam vocem quidam
 arbitrantur, de cujus priori parte $\Psi\Omega$ supra egimus, alteram par-
 tem plurimi putant esse NN sed quia hoc semper præpositivum
 est notante *Fostero & Avenario*; nos particulam $\text{N}\text{}$ retinemus, quæ
 in *Ps.* 118. reperitur, quæq; à priore positione differt, & præter si-
 gnificationem cum NN communem obsecro, queso, *Ps.* 7, 10. *Num.*
 12. 13. significat quoque NN nunc notante *Buxtorff.* juxta *A. B.* *Es-*
74. Num. 10. 31. *Gen.* 18. 31. 32. *Ps.* 118 2 *Num.* 12, 11, 12. (sed & in
 his locis non incommodè per *quæso, eia, &c.* reddi potest, ut sem-
 per potius affectum quam tempus significet, nec opus sit regula
Salmero. quod dictio *Na* bis posita in fine verborum pro *Anna* po-
 sita intelligatur) Hinc in *Psal.* 118, 25. *Paraphrastes & LXX.* ad tem-
 pus; *Hieronymus & Symmachus* ad affectum retulerunt, sensu ferè
 eodem, *salva nunc, vel salva obsecro.* Atque hinc vera vocis origo
 & interpretatio liquet. III. *Vsus Principalis* fuit in formulis orati-
 di, ut patet ex *Psal.* 118, 25. (in acclamationibus etiam usurpari
 solitam hanc vocem ex *Elia* in *Thubi* refert *Casaub. cõtra Baron.* *Exerc.*
16. ad An. 34. *Num.* 5.) *Secundarius & tertijs* fuit triplex. Cum
 enim festo tabernaculorum appropriassent *Judæi* hunc *Psalmum,*
 & ex

III. *Vsurpar-*
atio,

& ex eodem sæpè Hofanna repeterent. Inde Hofanna appellatæ
 sunt 1. *Formula precationum* eo festo usitatarum, sicut in Ritualibus
 Judæorum reperitur *Hosanoth le suoth* i.e. formula precandi in
 festo Tabernaculorum: formula ejusmodi precum recensetur
 ab *Osiand. in Harm. c. 36.* 2. *Baia & frondes*, quas in illo festo ge-
 stabant, sic accipitur in *perec Iulab haggazul*. Item in *secundo Targum*
Esther. cap. 3. 3. *dies septimus* hujus festi dicitur *Hofanna Rabbah* sive
 magnum teste *Schindlero* I V. Significatio in hoc loco ultima est
 aliena: *pro frondibus* accipiunt *Angelus Caninius Disquisit. in locos ali-*
quot N. T. obscuriores fol. 47. Schindlerus in radice VU. Nos Hofanna
 sive has frondes præferimus filio David: *pro hymno* quosdam acce-
 pisse, testis est *Theophyl. in h. l. & Euthymius: inter quos videtur Chryso-*
fuisse Hom. 68. in Mat. infantes Hofanna clamantes Hymnum de-
 cantasse scribens. Nos primam retinemus sententiam, his de cau-
 sis 1. quando scriptura ex scriptura explicari potest, ad mores Ju-
 dæorum & traditiones Rabinorum nõ est confugiendum 2. cum
 Ps. 118. de Messia ejusq; adventu agat, verissima ex illo peti potest
 explicatio. 3. cum subsequq; verba ex Psalmo sint petita, quæ causa
 quod immediatè antecedentia, quæ etiam eodem loco in eodem
 habentur Psalmo, non ex eo sint explicanda 4. accedit unum eun-
 demque Spiritum & Psalmi & acclamationis hujus authorem es-
 se. 5. nec quicquam solidi huic explicationi objici potest: diversa
 enim lectio membro 1. hujus thesæos explicata fuit: de omissa
 versione & constructione post agemus. Verum cum Ps. 118. 25.
 geminũ recipiat sensum: quoniam exprimitur, pro quo solus pe-
 titur, estq; *vel acclamatio* ad venientem filium directæ ab eodem
 salutem petens, sicq; accipit D. D. *Gesnerus*, *vel votum* ad Deum pro
 officij filij felici successu fufum: uterque etiam sensus hic locum
 habere potest. Si prior utrobq; recipiatur, describitur Messias in
 Psalmo à divina Natura ut Jehova: hic verò ab humana Natura
 ut filius Davidis & juxta utramque Naturam preces ad eum diri-
 guntur. V. *Versionem omissam* putat *Augustinus*, quod plane, *Hierony-*
mus quod commode in aliam, linguam transferri nequeat; *alij* quod
 sit vocabulum *τέχνηρον*, & propterea verti non debeat: *sed &*
dextrè reddi posse jam demonstratum & satis Græce à LXX ex-
 plicatum esse ex Psalmis pater. Ergo statuendum *vel suo mo-*
re Evangelistas ob *Emphasin* retinuisse phrasin Hebræam,

IV. Signifi-
 catio in hoc
 loco.

V. Omissa
 versio.

VI Constru-
tio.

hinc reperiri apud eosdem licet *Raca*, *Amen Talitā cumi* &c. vel quamlibet linguam peculiare suas habere acclamationes, quæ transferri non soleant, ut apud Græcos *Io Paan*, Romanos *Io Triumphe* &c. quod posterius *Erasmus* placet. VI. Constructionem plane non pati nostram explicationem, doctissimus urget *Caninius*: quid enim erit, inquit, *Salva quæso, filio David*? Sed ipsi potius hoc objici posset, videat enim, quomodo *Marcum* & *Johannem* explicet, qui solum *Hosanna* habent, si frondes illic etiam intelligit. Res verò plana est: Si votum ad Patrem refertur significat *opitulare quæso* ô *Deus filio David*, quando enim verbum *ΥΨ* cum Dativo constructur, rectissime ita vertitur. Confer. *Iud. 7. 2. 2. Sam. 10. 1. Ps 44. 4. 72. 4. 86. 16. 116. 6. &c.* aut Dativus in accusativum est mutandus. Sin acclamatio ad filium dirigitur, 1. in omnibus linguis usitatum est in ejusmodi acclamationibus, ut & statuarum inscriptionibus sententias semiplenas efferri & reliqua audientibus supple- darelinqui, vide exempla apud *Casaubon. Exerc. 16. f. 2. contra Baron. 2.* si illis licitum ita complere: has frondes filio David sc. *præferimus*. Item hunc hymnum filio David sc. *dicimus*, quidni & nobis liceat ita explicare: *salva quæso: huic* (Emphaticus enim est articulus, non quemvis sed illum Davidis filium à quo salutem expectabant, de notat) *filio Davidis* sc. *id dicimus*, ut sit sensus eos canere, O *Deus salva quæso ex Psal. 118.* & jam præter morem solitum ad *Christum* hoc ipsum accommodare, à quo eam salutem expectent 3. apud *Marcum* & *Johannem* hæc difficultas planè non occurrit, quin nisi per acclamationem Ellipticam explices, vix videtur ullus inde elici posse sensus.

II. Secunda
hymni clau-
sula.

I.

2.

XX. In II. Membro retinent ea verba, quæ *Christus* prædixit *Luc. 13. 35. ex Ps. 118.* desumpta 1. dicunt *εὐλογημένους* quidam hic sub audiendum putant *esto i. e. bene ei sit*, phrasi Hebraica *Gen. 24. 31. Ruth. 3. 10. Ps. 115. 15. Esa. 65. 23.* sicque ad officium *Christi* regium (adventum enim hunc regis esse *Propheta* prædixit & *populus* teste *Luca* & *Iohanne* eum hic regem *Israelis* appellavit, quin clarius hoc membrum, apud *Marcum* explicatur, additur enim: *Benedictum, quod venit regnum in nomine Dei Patris nostri David*) hæc votiva precatio pertineret, ut illud sit fortunatum; alij putant reddi posse, *laudandus & celebrandus, est rex noster*. II. appellant regem hunc *ερχόμενον*, quod vel per futurum reddi potest, sicque esset *Antonomaſtica*

mastica Messiae appellatio, quam latè explicatam vide *Harmon. Eu-*
angelica c. 55. fol. 54. vel per præsens, quod etiam tempori & Psalmo
 in quo Benoni est, magis conveniens. III. Venire eum dicunt *in*
nomine Domini, Beza Hebraismum esse putat, & notari peculiarem
 Dei legatum; sed Christus ipse quid sit in nomine Patris venire ex-
 plicat *Iohan. 5. 42.* & opponit ei in suo nomine venire, significat er-
 go à Deo munus suum habere. *In III. Membro* repetunt suum
 Hofanna supra explicatum sed addunt *ἐν τοῖς ὑψίστοις, qui* Hofanna
 per ramos explicant, subintelligunt pronomen Genitivi casus, *ei*
qui est in altissimis, alij afferunt accusativi casus pronomen: *Salva*
nos in altissimis i.e. cœlesti salute nos bea: *Alij* putant esse vocandi ca-
 sum: *salva obsecro o tu qui es in altissimis* Confer. *Psal. 148 2. 7.* Si ergo
 votum hic esse putes Deus Pater; sin acclamationem ipse Messias
 ita appellabitur: Et si ultimam hanc retineas explicationem in
 primo membro Christus secundum humanam naturam, in secun-
 do secundum officium, in tertio secundum divinam naturam con-
 siderabitur. *Orig. Tract. 14. primo membro humanam dispositionem, ulti-*
mo restitutionem in sancta laudari scribit. *Salmeron* ultimam hanc
 clausulam *Lucam* expressisse putat his verbis, *Pax in cœlo & gloria in*
altissimis; Sed quivis ex dictis videt, quam parum hæc cum Hofan-
 na conveniant; *quidam* ergo putant, *Lucam* non tam verba quam
 affectum loquentium reddidisse: *alij* ex multis acclamationibus
 aliam à reliquis Evangelistis attulisse: *non errabis,* si effectum II.
 Membri, in quo officium regium Christi de prædicatum fuit, quod
Marcus ita descriperat, *Benedictum quod venit regnum in nomine Domi-*
ni Patris nostri David, *Lucam* his optativis expressisse verbis: *Pax in*
cœlo & gloria in altissimis. Allegorias denique varias & non-
 nullas elegantes, quas ex tota hac historia multi deducunt apud
 alios vide.

36

II. Tertia
 hymni clausu-
 sula.

QUÆSTIONES.

I. *An perfecta imitatio humilitatis Christi non omnibus sed tantum ani-*
mi præparatio, si res ita ferat, ut medium unicè requisitum ad salutem fit
mandata? Affirmat Bartsch. Tom. 1. p. 143. Nos Respondemus. i. per-
 fectam humilitatis Christi imitationem omnibus mandatam
M. 5. 48, 10. 38, 11. 29. 2. Discrimen quidem concedimus inter ho-
 mines:

D 3

mines:

mines: quosdam ratione donorum plus posse præstare alijs 3. nec tamen illi imitatione hi præparatione, ceu medio vitam æternam acquirere possunt: utriq; enim tenentur Deo obedire secundum omnes facultates, confer *M. 25, 14 L. 12, 48.* qui verò etiam omnia faciunt, sunt servi inutiles *Luc. 17. 10.* si stricto jure agatur in tenebras abjiciendi *Mat. 25, 30.* utraq; etiam ad legem pertinet, cui justitia & vivificatio denegata *Gal. 2. 21, 3. 21,* propter carnis infirmitatem *Rom. 8. 3. 4.* Medium ergò quo utriq; salvatur non imitatio aut præparatio sed fides Christi justitiam perfectam apprehendens.

II. *An Papa Romanus sit Antichristus? Christo, inquit auctor tractatus de Antichristo Augustino adscripti, in cunctis contrarius erit; Christus venit humilis, ille superbus veniet.* At in hac nota Antichristi (quam à superbia scriptura perit) nemo Papam superavit. Christi ingressum humilem vidimus; At cum Pontifex in humeris fertur. Imperator debet onus per aliquantum spatij portare, *l. ceremon. 1. sect. 5. c. 4.* eidem in equum ascendenti stapedam tenere debet Imperator *l. 1. cerem. c. 8.* & tradito alteri sceptro & pomo equum Papalem freno ducere *l. d.* Hinc *Adrianus IV.* non leviter *Friderico* Imperatori iratus fuit, quod (ut inquit *Helmodus Chroni. Sclavon c. 8.*) strepam equi Pontificii insciter ex contrario latere tenuisset. Et *Urbanus VI.* dum equitaret, *Carolus Regem Neapolitanum* ut scutiferum præcedere permisit referente *Theodor. a Niem. de schism. l. 1. c. 29.* Ergo ex hac nota accedentibus reliquis Pontificem Romanum Antichristum esse videmus.

III. *An reliquie religiosè colenda?* Non jam recensere animus est varias fraudes in reliquijs concurrentes, aut rationes superstitionem hujus cultus demonstrantes, unicum hoc urgemus, si quidvis, quod Christus attigit, religioso reliquiarum cultu prosequendum, etiam asinus, super quo sedit, venerandus erit. At prius statuere Pontificios ex longo Catalogo reliquiarum in libro Gallico consignato, quem *Nicolaus Gallafius* vertit An. 1560, videre licet. Posterius tamen si sanæ mentis sint, non credimus facturos. Etsi enim ex cauda asini hujus reliquias fingere veriti non sint easq; *Genæ* monstrare (ut ex prædicto libro *VVolffius* refert *Centenario 16. fol. 791.*) attamen tales reliquias cordatiores ridere Pontificios putamus, reliquos more solito osculari jubemus. Aut ergo priorem mutent sententiam aut posterius quoq; faciant. Simile argumentum contra
Icono;

Iconolatriam produxit *Claudius Hispanus Episcopus Laurinensis* (refer-
tur *Cent. 9. Magdeb. c. 5. fol. 220. 221. ex Ionæ Aurelianensis lib. 1. de*
cultu imaginum, qui priorem refutare præsumserat) *Si omne lignum,*
inquit, schemate crucis factum volant adorare, pro eo quod Christus in
cruce pependit &c. Adorentur & asini, quia super asellum sedendo ad Hieru-
salem usq; pervenit &c. certè nulla crux ita ad vivum repræsentabit crucem
Christi ceu nostri asini illum asellum.

IV. *Quid de ornatu Papistico sentiendum?* Eum vestibus asino su-
perimpositis palliare conatur, *Staplet in Promt. Cathol. Coster p. 574.*
Nos distinguimus *inter ornatum ipsum & adhaerentem Papisticum abu-*
sum. illum moderatum, liberum & decoris gratia institutum ex ge-
nerali Regula 1. Cor. 14, 40. urgemus, ut ratione ordinis in Eccle-
sia observatu utilem: ita tamen ut extra casum scandali pro tem-
porum locorum & Ecclesiarum conditionibus instituat vel mu-
tetur. Hunc simpliciter intolerabilem esse censemus, qui triplex.
1. luxus superfluus, qui rectius in pauperes collocaretur. 2. opinio ne-
cessitatis, cultus & meriti, quæ omnium adiaphorum naturam
tollit. 3. superstitiosus finis Idolatriæ Missaticæ imprimis inserviens,
qui pompam hanc facit Deo abominabilem.

V. *An processionum forma hic depicta?* Inventor & sculptor *Co-*
sterus est, pontificias processiones *p. 579. & seq.* imprimis solennis
circumgestationis venerabilis Sacramenti hic fingens & pingens.
Sed 1. hæc hujus facti imitatio nec mandato divino, nec exemplo
Apostolico probari potest 2. Dispar ratio: Christum asina potuit
portare, at Sacramentum quia actio portari nequit. 3. Hoc factum
fundamenta habuit in scriptura, ut quæst. seq. videbimus, Ponti-
ficium non tantum omni scriptura destituitur, sed etiam cum ea
pugnat, dum Eucharistiam in alienum, quam à Christo institutum
fuit, finem transfert. 4. cum res ipsa ex scripturis probari nequeat,
de modo ex eo probandi, frustra sunt solliciti. Sub finem quæ-
rimus à Jesuita, in quo, ut ipse loquitur, *asini vices sacerdos gerat?*
Nam in portando Dominum (quod tamen ipse vult) conferri ne-
queunt, cum sacerdos non Eucharistiam (extra actionem enim
Sacramentalem à Christo institutam nihil habet rationem Sacra-
menti) sed nudum panem portet, in alijs conferri posse non nega-
mus, cum imaginis ante 1277. annum in Argentiaensi Ecclesia po-
sitæ autoribus Vid. *VVolf lect. memor. Cent. 13. fol. 551. cent. 16. f. 909.*

VI. *An ἰδιόθετος κείαι Deo placeant?* Placuit Christo populi affectus: at ἰδιόθετος κείαι eidem placere: vel illum ex harum numero fuisse pernegamus. *Prius* 1. quia in scriptura expresse rejiciuntur *Ezech. 20. 18. 2.* solum verbum Dei norma operum proponitur *Deut. 12. 32. Eph. 2. 10. 3.* Sine verbo & sic etiam sine fide fiunt (isthæc enim relata sunt) *Rom. 14. ult. Posterius*, 1. quia non est firma collectio, non est in sacris expressum. E. non est à Deo mandatum 2. expresse *Pl. 118.* & in typo festi tabernaculorum *Levit. 23.* est fundatum. 3. internus honor Christo ex mandato Scripturæ debebatur, externus novum cultum non constituebat sed erat Regis advenientis honorifica exceptio. 4. si maximè cultus hic non fuisset mandatus, nulla tamen ad nos esset consequentia, tum quia exempla Sanctorum non faciunt generalem regulam, tum quia illi Christum visibiliter præsentem habebant, qui approbabat.

VII. *An preces non intellectæ Deo placeant?* id ex hoc loco addito *v. 15.* probare conatur *Staplet. in Promt. Cath. Dom. Palm. t. 2. Cost. p. 597.* Nos distinguimus 1. *inter ætatem infantilem & virilem* in illa preces non intellectas placere Deo ex *Ps. 3. Mat. 21. 15.* probamus, in hac ignorantiam æquè ac battologiam (utraque enim devotione & attentione destituitur) Deo exosam scimus, 2. *inter intellectum rerum petendarum & verborum petentium*; illo ob infirmitatem caremus. *Rom. 8. 26.* hoc ob necessitatem carere non debemus, cum ne intelligentes quidem publicè ignota alijs lingua orare debeant. *1. Cor. 14. 13. 14. 15. 16.* Judæos verò suum Hofanna non intellexisse negamus: Etsi enim Dialecto Syra ab Hebræis diversa tunc uterentur *Act. 1. 19.* Attamen 1. ob lectionem quotidianam. *Bibliorum. Act. 13. 27.* Hebræa lingua ipsis ignota esse non poterat. 2. Si nihil aliud Hebraici sermonis intellexissent, at Psalmum, unde hæc acclamatio petita, ob, si non sæpius iteratam, annuam tamen, in festo tabernaculorum repetitionem & explicationem omninò intelligebant. 3. Si nec Psalmum intellexissent, at hanc vocem ita usitatam, ut non tantum in precibus sed etiam in alijs negotijs ea uterentur, non poterant non intelligere.

VIII. *An Laicis scripturarum lectio concedenda?* Contra Pontificios negantes ex præsentis Evangelio hæc deducimus argumenta. 1. *petimus ab utilitate sacræ scripturæ*, de qua *q. 8. 9. 10. Par. 1.* quæ Laicis minimè deneganda. 2. *ab authoritate Evangelistæ*, qui suos lectores ad

ad scripturam Propheticam remittit: at Evangelistam Laicis (saltem sui temporis, nos enim quibusvis asserimus) scripsisse, Pontificij negare non poterunt. 3. à praxi Ecclesiæ Iudaicæ, nisi enim seduli in lectione scripturæ fuissent & plebs cum pueris tam promptè cātico in adventum Messiaë conscripto Christum excipere non potuisset & Evangelista æquè ac Christus frustra ad Prophetas sine mentione auctoris provocassent.

IX. *An Messiaë regnum mundanum futurum?* Deliria & somnia de mundana Messiaë monarchia latè descripta vide in *Abcath Rochel*, quæ etiam discipulos fascinarunt: sed totum Evangelium repugnat. Argumenta ex humilitate ingredientis regis, quæ cum mundana pompa consistere nequit, vidimus q. 1. p. 1. 2. adjungimus ex Prophetia Zachariæ, regis 1. *qualitatem*, pauper dicitur, idq; non fortuna sed intentione, quia talis esse voluit, talis venit: at hæc paupertas in rege mundano non habet locum. 2. *splendorem*, equitat super asinam, quæ objectio regem mundanum non decet, splendor ergo ille consistet in alia re quam terrena majestate. 3. *Territorium*: dominabitur à mari usque ad mare, sed tam illimitatam jurisdictionem rex terrenus nec habuit nec habebit 4. *gubernationem*; pacem locuturus gentibus, sicque loquendo subjiciet sibi populos. 5. *arma*, quæ non terrena v. 10. Ergo alia sc. spiritualia 6. *beneficia*, quæ itidem spiritualia, per sanguinem Testamenti educet vincetos suos è lacu. v. 1. Hæc omnia terrenum regem Messiam non esse manifestè probant.

X. *An regnum Christi spirituale mundana tollat?* Ex prioris quæstionis probatione id elicere volunt Anabaptistæ & Libertini, sed cōtrarium videre licet. in *Explicat Evangelij Dominica XXIII. post Trinit.* p. 2. q. 3. subordinata ea esse probatum q. 9. & 10. at ea non sunt opponenda. Hinc Johannes milites ad regnum spirituale accedentes *Luc 3. 14.* terrenam vocationem deserere non jubet, quin expressè etiam inter subditos hujus regis reges fore prædicitur *Ps. 2. 10. 11. 72. 10. Es. 49. 23.*

XI. *An Deus sit in loco?* In altissimis subaudi locis, est descriptio supremi cœli, esse in altissimis locis est, descriptio Dei, juxta *Piscatorem in not. ad M. 21. 9.* placebit hoc *Vorstio*, qui DEO locū assignat *de DEO p. 235. 239. & in Apol. Exeg. c. 19 p. 99 103.* Nos unicum hoc illis objicimus? Locus ille aut est in DEO aut extra DEUM. Si prius, locus & locatum idem erunt: Si posterius, vel erit creatus, & sic à creatura contine-

E

bitur

bitur DEUS, imò quis erat locus DEI, cum nondum hic creatus
esset? vel erit increatus & sic erit quid increatum præter creatorē:
Omnia contra Scripturam. In altissimis ergo esse de Deo non signi-
ficat loci altitudinem sed majestatis sublimitatem. Sic Deus est
in Christo cum Christo Act. 10. 28. 2. Cor. 5. 19. mansionem facit a-
pud fideles Ioh. 14. 23. habitat in fidelib. 1. Cor. 3. 16. Ep. 3. 17. Rom. 8. 9.
Ergone Christus & fideles sunt locus Dei & Deus est in illis, ut in
locis?

*Catalogus errorum & falsorum quorundam ex
Postillatoribus hinc inde collectus.*

I. Causa desiderij (adventus Christi) in antiquis fuit duplex
scilicet periculosus status in quo erant, quod omnes descende-
bant ad infernum, in tali statu erant, in quo ille, qui ducitur ad pa-
tibulum & desiderat adventum Domini sui qui eum liberet, &c.
Wilhelmus Parisiensis serm. Dominical, super hoc Evangelium
serm. 4.

II. Wie die Christliche Kirche glaubt unverruekt / so ist Leib / Seel
vnd Blut Christi / vnter jeglicher Gestalt ganz / darumb der Leye nicht
minder empfehlet vnter einerley Gestalt / dann der Priester vnter zweyer-
ley Gestalt. Johan. ab Eck. Conc. 7. super Dominicam I. Adventus
p. 3. f. A.

III. Die Jüden haben im brauch gehabt (auff den Sabbath nicht
vber 1000. Schritte zu reisen) ohn geschriebene Befehl von den Eltern
geben / wie wir jetzt viel brauchen in der Kirchen darumb wir kein
Schrift haben / allein den brauch von zeit der Apostel her / das wol zu
mercken ist wider die New Christen / die nichts annehmen wollen ohne
geschrift. Id. Conc. 3. p. 4. f. B.

IV. Hörent ihr New Christen / Christus wil / die guten Werck sollen
leuchten / ihr wollet der guten Werck nicht / es sey Gleisnerey Id.
p. 5. f. B.

V. Alle Christen sollen haben die Apostolische Kleider / das ist / ihr
Lehr / ihr Zucht vnd Wandel / das nun die New Christen nicht thun / die
alles fallen lassen vnd umbstossen / mit fasten vnd ander ding / das in der
Christlichen Kirchen ist gebraucht worden / von zeit vnd Brauch der
Apostel her. Id. super Dominic. Palm. Conc. 1. p. 125.

VI. Wo ist Luther vnd sein hauff / der nicht wil / daß wir etwas mit
wirken!

wirken/mit der Gnade Gottes / warum haben dann die Apostel dem
Herrn auf den Esel gesagt. Id. ibid.

VII. Quidam qui verè fideles sunt, moribus tamen & impieta-
te infideles sunt, Granat. Dominic. I. Adv. Con. I. p. 3.

VIII. Sic plerique horum vivunt, sic in omnia flagitia præci-
pites ruunt, ut præter fidem & spem, quæ eorum turpitudinem
inexcusabilem reddunt, vix quicquam aliud Christianæ religionis
habere videantur. Id. ibid.

IX. Servitus ex peccato originali orta & Rom. 7, 23. descri-
pta, in piorum mentibus vix locum habet, quos unicus Dei filius
in libertatem asseruit. Id. ibid.

X. Necessarium (Ecclesia) peccatum Adæ appellavit, non quod
vel in se, vel ipsi Domino necessarium esset, sed quia nulla ratione
poterat divinæ bonitatis sapientiæ, & misericordiæ excellentia
commodius, quam hujus morbi curatione demonstrari. Id. p. 7.

Ad Respondentem

M. WILHELMUM LYSERUM.

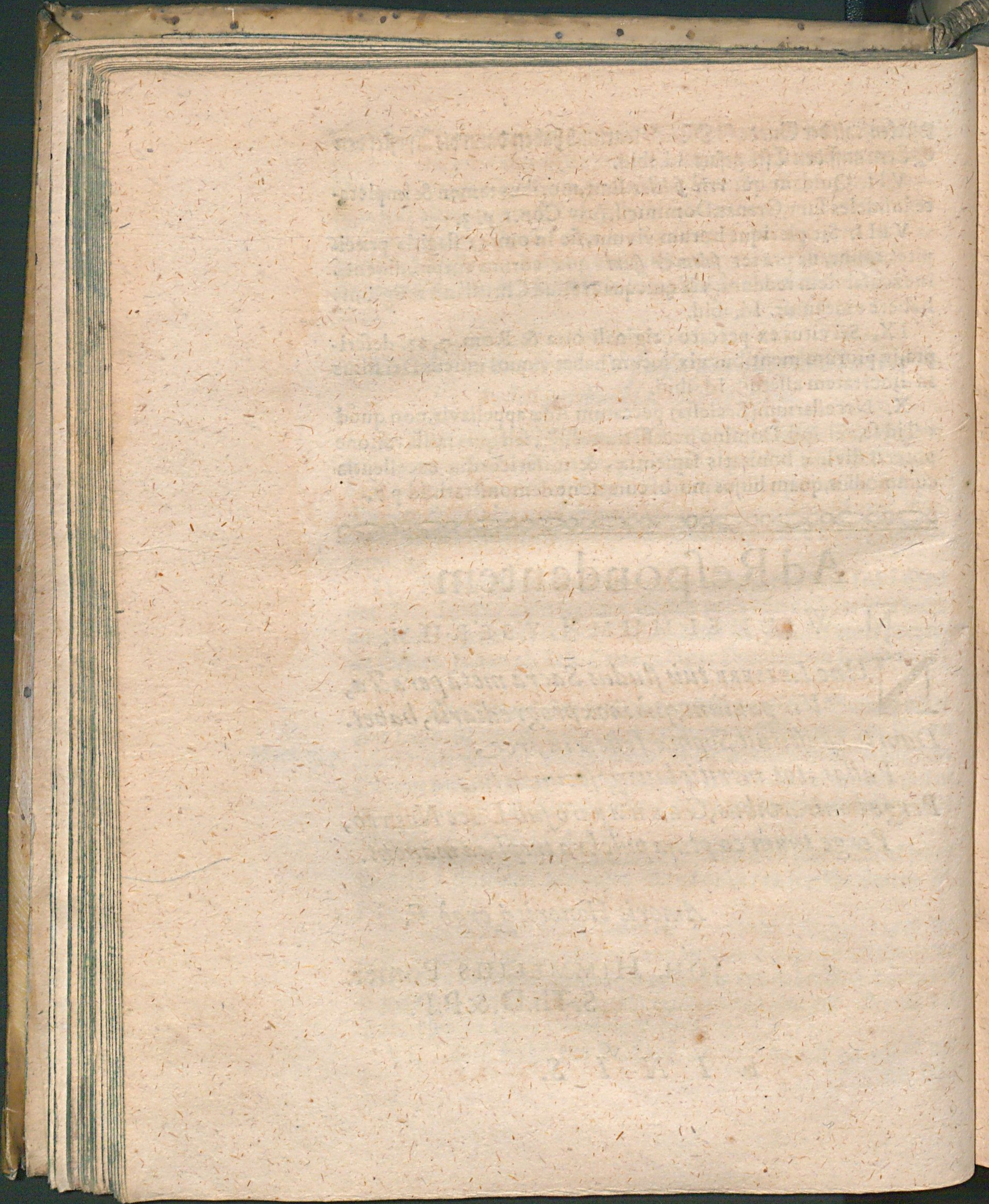
Nunc LEISERE tuis studiis Sacra meta peracta,
Vix paulum, quò mox progrediaris, habet.
Dum te constituit Sophiae felicis in arce,
Pallas, tot meritis lausq; secunda tuis.
Perge bonis avibus, GERHARDO sub Duce NOSTRO,
Perge tuum cœptum pulchra trophæa manent.

Amoris Honorisq; ergò F.

JOH. HIMMELIUS Pomer.
S. Th. D. & P. P.

F I N I S.

94 A 7385

ULB Halle
002 728 095

3

VD17

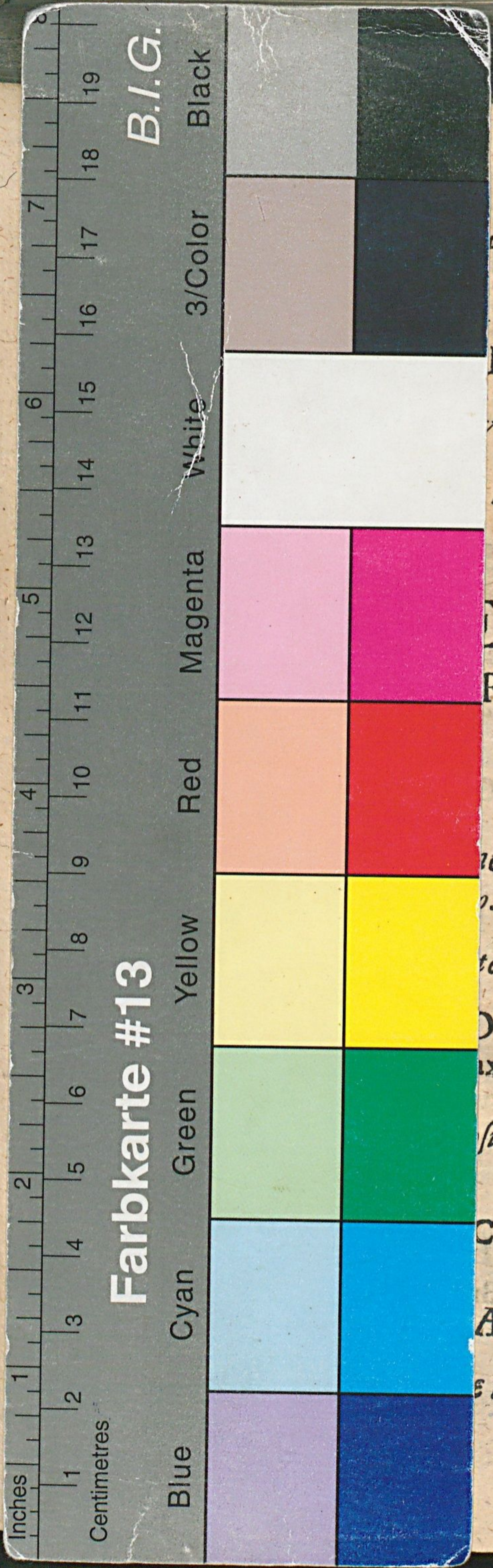

1. An die ...
2. ...
3. An ...

Farbkarte #13

B.I.G.

ATIO
nicarum pri-
Palmarum,
CE
I D E
ERHARDO
ROFESSORE
GO.
e Patrono
te
D LYSERO
xone
fita
C. XVII.
Æ
EINMANNI.

